

РЕЦЕНЗІЯ

доктора мистецтвознавства,
доцента кафедри теорії та історії музики
Харківської державної академії культури
Щепакіна Василя Михайловича
на дисертацію **Кеменчеджи Євгена Петровича**
**«Музичне мистецтво Запоріжжя другої половини ХХ – початку ХХІ ст.:
композиторський та виконавський аспекти»,**
подану на здобуття ступеня доктора філософії
за спеціальністю 025 — Музичне мистецтво

Актуальність теми дослідження. Із набуттям Україною Незалежності дедалі все більш нагально і принципово постають питання наукового осягнення української культурної спадщини, зокрема проблем, що стосуються вивчення особливостей розвитку національних засад у сфері музичного мистецтва як одної з важливих репрезентативних складових України у світі. Маючи найбільшу територію серед європейських країн, Україна багата на суттєві регіональні відмінності культурних традицій, пов'язані зі специфікою національного складу (у дисертації цей параметр вдало визначений як «поліетнічність»), історично-культурного розвитку, суспільно-політичних та економічних умов, притаманних кожному з регіонів. Саме тому останні декілька десятиліть у сфері історичного музикознавства дедалі більшого значення набуває музикознавство краєзнавче (музична регіоніка), адже осягнення сучасних досягнень у сфері музичного мистецтва будь-якого регіону України базується на вивченні, поряд із більш загальними, особливостями, що вчиняли вплив на розвиток музичних традицій конкретного регіону, конкретного культурного центру. Попри значну кількість споріднених за методологією, але відмінних за акцентуванням уваги дослідників на тому чи іншому регіоні Україні чи ракурсі осягнення проблеми праць вітчизняних музикознавців, усе ще вистачає лакун, які поступово заповнюються новими яскравими науковими роботами вчених, небайдужих до проблем культурного розвитку їхньої «малої батьківщини». Саме до такого типу досліджень належить дисертація Є. П. Кеменчеджи, актуальність якої є безсумнівною.

Обґрунтованість та достовірність наукових положень, результатів і висновків дисертації не викликає жодних дорікань, адже дисерант запропонував коректні і ємні формулювання мети і завдань дослідження, чітко визначив методологічний комплекс, який уможливив провести якісне наукове дослідження і дійти до переконливих висновків, що стосуються еволюції та сучасного стану музичного мистецтва Запоріжжя в його найбільш репрезентативних ділянках: композиторській і виконавській діяльності провідних музикантів другої половини ХХ ст. і сьогодення.

Наукова новизна отриманих результатів базується на ретельному вивченні дисертантом музичного мистецтва Запоріжжя другої половини ХХ — початку ХХІ ст., акцентуванні уваги дослідника на численних яскравих мистецьких проектах, частина з яких подолала регіональний і національний

рівень і має значення європейських музично-культурних явищ, наданні всебічної характеристики творчості провідних сучасних артисток-виконавиць І. Турчанінової та О. Беженарь, визначені періодизації і жанрово-стильової типології творчості сучасних запорізьких композиторів Н. Боєвої та Дм. Савенка, особливостей композиторського мислення авторки духовних творів Г. Хазової, висвітленні творчі здобутки інших запорізьких композиторів — О. Носика, В. Дяченка, О. Радченка, В. Лукашова, В. Зюзіна, Ю. Бая, ознайомлення української наукової спільноти з яскравими творами композиторів Запоріжжя.

Важливим у дослідженні є також, з одного боку — наголос на органічному поєднанні української національної складової з європейськими музичними впливами (на прикладі активної музично-просвітницької діяльності чеської родини Дворжаків, що триває досі на теренах Запорізької області від останньої третини XIX ст.), а з іншого — на значенні діяльності низки провідних музикантів Запоріжжя в європейському і світовому контексті (брати Паторжинські, М. Сокіл та ін.).

Здобувачем наведений і доволі детально проаналізований практично весь вельми широкий спектр фестивально-конкурсного життя Запоріжжя, охарактеризовані основні мистецькі проекти, які вчиняють вплив на культурне життя міста й усього регіону, висвітлена діяльність двох основних центрів музичного мистецтва в сучасному Запоріжжі — Запорізького фахового музичного коледжу ім. П. І. Майбороди і Запорізької обласної філармонії: надані основні віхи в еволюції діяльності цих закладів, презентовані їхні найяскравіші представники і творчі колективи.

Практичне значення дослідження. Матеріали і висновки дисертаційного дослідження Є. П. Кеменчеджи можуть бути використані в лекційних курсах з історії української музики, музичної культури України, історії і теорії музичного виконавства, музичної регіоніки, музичної інтерпретації тощо. Okрім того, напрацювання дисертанта є корисним матеріалом для проведення різноманітних музичної-просвітницьких акцій, і, водночас, підґрунтам для подальших наукових пошуків учених, що спеціалізуються на питаннях музичної регіоніки.

Повнота викладеного матеріалу дисертації в наукових публікаціях. Публікації дисертанта за зазначеною темою налічують 4 наукові статті та 7 тез (одна у співавторстві) на міжнародних та всеукраїнських наукових конференціях і повністю охоплюють усі напрями його дослідження.

Структура та зміст дисертації. Дисертація Є. П. Кеменчеджи складається зі Вступу, трьох Розділів (12 підрозділів), Висновків до розділів, загальних Висновків, Списку використаних джерел і Додатків.

У Вступі надається обґрунтування актуальності теми, формулюються мета і основні завдання, визначаються об'єкт і предмет, матеріал, методологія, характеризується теоретична і джерельна бази дослідження, його наукова новизна, а також практичне значення отриманих дисертантом результатів. Показником ретельного опрацювання Є. П. Кеменчеджи матеріалу безумовно є його звернення до значного масиву архівних джерел (блíзька 30 позицій), що

підкреслює самостійність і глибину наукового пошуку.

Перший розділ дисертації складається з 4-х підрозділів, які послідовно висвітлюють музичне мистецтво Запоріжжя та Запорізького регіону в дискурсі важливих складових: музичної україністики і регіоніки, європейських і світових вимірів. Зокрема увага Є. П. Кеменчеджи зосереджується на розкритті значення для Запорізького регіону діяльності багатьох поколінь чеської родини Дворжаків, на значенні діяльності низки музикантів, чисю родиною був Запорізький регіон, і які прославилися далеко за межами України. Далі увага дослідника концентрується на науковому осягненні й характеристиці мистецьких фестивалів і конкурсів, що відбувалися і відбуваються в Запоріжжі. Дисертант простежує еволюцію низки з них — від ідеї їхнього започаткування до сьогодення стану, справедливо наголошує на всеукраїнській і загальноєвропейській значущості найяскравіших з цих творчих акцій. Останній підрозділ присвячений аналізу значущості мистецького проекту «Композитори Запоріжжя запрошують» («Мистецька імпреза»), якому в цьому році виповняється 10 років від його започаткування і подальшому розвитку якого завадили спочатку карантинні заходи, пов'язані з пандемією COVID-19, а пізніше — подальша повномасштабна російська агресія.

Другий розділ висвітлює діяльність двох провідних мистецьких закладів Запоріжжя — обласної філармонії (підрозділ 2.1) і фахового музичного коледжу (підрозділ 2.2), навколо яких зосереджене музичне життя обласного центру. Дисертант простежує історію цих культурних осередків від започаткування діяльності до сьогодення, аналізує виконавську діяльність провідних колективів філармонії та музично-педагогічне і просвітницьке значення фахового музичного коледжу, наголошує на постійному розширенні творчих зв'язків цих закладів з українськими і зарубіжними митцями, окрему увагу приділяє виступам музичних колективів цих закладів за кордоном і співпраці із зарубіжними музикантами. Останній підрозділ присвячений характеристиці концертно-виконавської діяльності двох із найяскравіших сучасних музикантів Запоріжжя: піаністки І. Турчанінової та бандуристки О. Беженарь. Дисертант презентує й аналізує мистецькі проекти, ініціаторами або учасницями яких були ці талановиті музикантки, наголошує на непересічному значенні творчих подій міста, що відбуваються за участю цих артисток.

Третій розділ різnobічно презентує творчість провідних композиторів Запоріжжя від середини ХХ ст. (здебільшого діяльність аматорів) до сьогодення (формування регіональної професійної композиторської традиції). Дослідження відзеркалює етапи створення і діяльності Запорізького обласного осередку НСКУ (до 2012 р., як зазначає дисертант запорізькі композитори входили до складу спочатку Донецького, пізніше Дніпропетровського відділень), презентує імена і деякі знакові твори композиторів недалекого минулого, а далі зосереджується на аналізі творчості провідних митців кінця ХХ — початку ХХІ ст.: Н. Боєвої, М. Попова, Г. Хазової, Дм. Савенка та ін. Слід зазначити, що низка творів запорізьких композиторів нині існує лише в рукописному варіанті (це підтверджено в Списку використаних джерел) — тим більш цінним є залучення їх дисертантом до наукового обігу.

Загальні Висновки до дисертаційного дослідження повністю коригуються із сформульованими у Вступі завданнями й визначають перспективи подальших наукових розвідок з даної проблематики.

Список використаних джерел містить 294 позиції, з яких 5 — іншомовні, а також чимало рукописів (ноти) та архівних матеріалів.

У Додатках заслуговує на увагу детальний перелік творів провідних композиторів Запоріжжя, котрий свідчить про широту і вагомість їхнього творчого здобутку.

Відсутність порушення академічної добросесності.

За результатом перевірки дисертаційного тексту із залученням системи антиплагіату StrikePlagiarism плагіат не виявлений, що підтверджується і безпосереднім вивченням дослідження Є. П. Кеменчеджи.

Дискусійні положення та зауваження до дисертації.

Надаючи безумовну позитивну оцінку дисертації Є. П. Кеменчеджи, хотілося би з'ясувати більш детально наступний момент: чи обмежується приклад європейських впливів на розвиток музичної культури Запорізького регіону діяльністю лише чеської родини Дворжаків, чи, можливо, є ще якісь приклади (представники грецької спільноти тощо), котрі не означені в дисертаційному дослідженні?

Загальний висновок. Дисертація Є. П. Кеменчеджи «Музичне мистецтво Запоріжжя другої половини ХХ – початку ХХІ ст.: композиторський та виконавський аспекти» є самостійним, нагально значимим і завершеним науковим дослідженням, що відповідає вимогам, викладеним у пп. 6, 7, 8, 9 Постанови Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44 «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», а її автор, Кеменчеджи Євген Петрович, заслуговує на присудження йому наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 025 — Музичне мистецтво.

Рецензент,
доктор мистецтвознавства, доцент,
доцент кафедри теорії та історії музики
Харківської державної академії культури

Василь ЩЕПАКІН

